

Prejeto: 5. 7. 2019
1.01 Izvirni znanstveni članek

Ddr. Ivan Rihtarič¹

Ivan Štrafela Don, politična in življenjska usoda informbirojevca

Izvleček

UDV Gornja Radgona je konec maja 1950 aretirala Ivana Štrafelo Dona, okrajni partijski komite pa ga je zaslišal in obtožil kot informbirojevca odkritega protidržavnega delovanja. Očitana mu dejanja je obtoženec skoraj v celoti priznal ter jih je bil pripravljen predstaviti tudi pred delavci in člani partije. Po izključitvi iz članstva je bil na Okrožnem sodišču v Mariboru konec oktobra 1950 obsojen na osem let odvzema prostosti s prisilnim delom in z odvzemom državljanskih in političnih pravic za dobo petih let. Poizkusi žene obsojenca, da bi bila kazen znižana, so bili neuspešni, a je bil leta 1955 le pomiloščen in se je vrnil v domači kraj. Opravljal je manj zahtevna in odgovorna dela v gospodarstvu in lokalni politiki, a je bil še naprej nadzorovan in ob Titovem obisku v Pomurju (v letih 1966 in 1969) tudi preventivno pridržan. Tudi ženini poizkusi

¹ Ddr. Ivan Rihtarič, zgodovinar v pokoju, Gornja Radgona, ivan.rihtaric@gmail.com.

revizije postopka po moževi smrti (1986) so bili v letih od 1999 do 2001 neuspešni.

KLJUČNE BESEDE: informbiro, Goli otok, UDV, KP, okraj Gornja Radgona

Abstract

At the end of May 1950, the Gornja Radgona department of the State Security Administration (UDV Gornja Radgona) arrested Ivan Štrafela Don, and the Party's district committee questioned him and accused him of overt action against the state as a Cominform member. He admitted almost all of the actions he was being accused of and was willing to present them before the workers and the members of the Party as well. At the end of October 1950, after being expelled from the Party, the District Court in Maribor sentenced him to eight years of imprisonment with forced labour and five years of loss of civil and political rights. The attempts of the convict's wife to achieve a lower punishment were unsuccessful; however, Štrafela was nonetheless pardoned in 1955, and he returned home. He did less demanding and responsible work in the industry and local politics, but he remained under surveillance and was preventively detained during Tito's visit in the Pomurje region (in 1966 and 1969). His wife's attempts to achieve a revision of the procedure after his death (1986) were unsuccessful between 1999 and 2001.

KEY WORDS: Cominform, Goli otok, State Security Administration, Communist Party, the district of Gornja Radgona

Politično stanje v okraju Radgona do maja 1950

Okraj Gornja Radgona je bil eden od devetih političnih okrajev v mariborskem okrožju v obdobju 1945–1952. Meril je 338,26 km² in leta 1948 po popisu prebivalstva štel 29.274 prebivalcev. Kot obmejni okraj ob reki Muri je imel poseben geopolitičen pomen, saj je mejil na ideološkega nasprotnika, to je britanske zasedbene sile v Avstriji.

Ob graditvi novega družbenopolitičnega in gospodarskega sistema, ki ga je vodila edino dovoljena politična sila, Komunistična partija Jugoslavije (KPJ), se je njegova vloga pokazala tudi ob informbirojevskem dogajanju (1947–1950).

Med septembrskimi pripravami leta 1947 za volitve v krajevne ljudske odbore (KLO) je Stanislav Škof, sekretar okrajnega komiteja KP (OK KP Radgona), na sestanku komiteja podal aktualen politični pregled in pri tem poudaril, da sta se z izdano resolucijo devetih komunističnih partij v Varšavi (septembra 1947) pokazali *»pot in taktika za borbo proti fašizmu«* ter da je *»nastal hrup ob tem /.../ ter ko je postal Beograd sedež Informativnega biroja, je to priznanje Jugoslaviji, ki je na poti pravilne borbe«*,² vsem partijcem pa je še naročil, da morajo omenjeno resolucijo preštudirati.

OK, ki je na začetku junija 1948 obravnaval priprave na peti kongres KPJ, *»je preštudiral zaupno pismo CK KPJ in vsebino referatov«* ter hkrati *»zadolžil vse člane OK, da se s tem seznanijo, da bodo lažje tolmačili vsebine celicam na terenu«* ter *»že izvajal čistke po OF liniji kakor tudi v upravnem aparatu«*.³

V septembru 1948, po konferenci sekretarjev OK na CK KPS v Ljubljani, je bil napovedan novi kongres KPS. Spor z inform-

2 Pokrajinski arhiv Maribor (dalje PAM), Zapisnik seje OK KPS Radgona, šk. 3 (22. 9. 1947).

3 PAM, Zapisnik seje OK KPS Radgona, šk. 4 (2. 6. 1948).

birojem se je stopnjeval in je na seji OK KPS Radgona njegov novoizvoljeni sekretar Zlato Pavlica napovedal, »*da se ne bo proti odpadnikom vršila borba na osnovi resolucije informbiroja, nego iz discipline in izvajanja nalog*«. ⁴

V okraju so se pojavljale sovražne parole, plasirane tudi iz sosednje Avstrije kot tudi domače (v Stogovcih, »*da ni od Stogovc do Radgone toliko dreves, da bi na nje obesili vse komuniste!*«, ⁵ okoli Velke pa »*da bo okoli 20. decembra Jugoslavija priključena k Sovjetski zvezi*«). ⁶

Ko je na začetku leta 1949 OK KPS Radgona razpravljal o političnem stanju, je poudaril, da mu ni lahko voditi borbe z informbirojem, »*ki nas tolče predvsem na ideološkem polju*«, zato je zadolžil agitpropovsko komisijo, da mora v vseh partijskih celicah izvajati študijske krožke, v OF t. i. rdeče koticke, za sekretarje celic pa je predvidel seminar (15 dni) za delo celic na vasi. ⁷

Peter Kociper, novi sekretar OK KPS Radgona, ki je to funkcijo prevzel oktobra 1949, je opozarjal, da je »*vzrok za nedisciplino v celicah videl v kominformbirojevskem stališču*«, kot se je previdno izrazil in pri tem še nikogar ni osebno obtožil. ⁸

Na okrajni partijski konferenci (13. oktobra 1949) je Alojz Gašper, pooblaščenec UDV (Uprava državne varnosti oz. ljudsko imenovana UDBA) za okraj Radgona, podal varnostno oceno v okraju ter med drugim tudi opozoril na nevarnost z vzhoda z informbirojem, »*zato naj bo budnost ena naših glavnih nalog, da pridemo čimprej v socializem*«. ⁹

4 PAM, Zapisnik seje OK KPS Radgona, šk. 4 (9. 9. 1948).

5 PAM, Zapisnik seje OK KPS Radgona, šk. 4 (24. 11. 1948).

6 PAM, Zapisnik seje OK KPS Radgona, šk. 4 (27. 11. 1948).

7 PAM, Zapisnik seje OK KPŠ Radgona, šk. 5 (6. 1. 1949).

8 PAM, Zapisnik seje partijskega aktiva pri OK KPS Radgona, šk. 5 (10. 10. 1949).

9 PAM, Zapisnik okrajne partijske konference v Radgoni, šk. 5 (13. 10. 1949).

*Ivan Štrafela Don in njegove politične funkcije v
okraju do aretacije maja 1950*

Ivana Štrafela Dona, ki je bil že predvojni komunist, udeleženec NOV na ptujskem območju od julija 1944 dalje, je bil ob aretaciji član različnih okrajnih organov (poverjenik za trgovino in preskrbo) in komisij pri OK KPS Radgona. Po prihodu v Gornjo Radgono s Ptuja se je 16. aprila 1947 poročil z Otilijo Pivko, rojeno 5. maja 1923 v Zabovcih, v okraju Ptuj, ki je bila tudi zaposlena v okrajni upravi. Štrafela je bil rojen 2. decembra 1912 v Borovcih, v tedanjem okraju Ptuj, bil je oče treh otrok in je po prihodu v Gornjo Radgono stanoval v t. i. Marienheimu na Apaški cesti.

V letu 1947 je opravljal različne naloge: bil je personalni referent v okrajnem ljudskem odboru (OLO), kjer »vodi evidenco nad vzgojo in spoznavanjem kadrov, nameščanju in razmeščanju kadrov in vodi personalno politiko v okrajnih gospodarskih podjetjih«,¹⁰ namestnik tajnika okrajne volilne komisije za volitve v krajevne ljudske odbore (KLO), član stanovanjske komisije za stanovanja uslužbencev na OLO, član agitpropovske komisije pri OK KPS, predsednik okrajnega sindikalnega sveta (OSS) in odgovoren za postavitvev skladišč za odkup kmetijskih pridelkov ter član komisije za materialno nagrajevanje pridelovalcev krompirja za odkup.

V letu 1948 je bil predsednik OSS, poverjenik za trgovino in preskrbo, zadolžen za zavarovanje pred vlomi v kmetijske zadruge in za dokončanje gradnje dvajsetih združnih domov.

V letu 1949 je bil poverjenik za trgovino in preskrbo – v maju 1950 bi bilo po načrtovani reorganizaciji okrajne uprave

¹⁰ Jože Rogan, Življenje in delo v okraju Gornja Radgona od 9. maja 1934 do leta 1950, Glasilo XII/2003, št. 1-2, str. 40.

(številčno zmanjšanje zaposlenih) v poverjeništvu za trgovino in preskrbo zaposlenih trinajst oseb.

Pri opravljanju omenjenih funkcij je jeseni 1947 »padel v nemilost pri OK KPS Radgona, kot tudi v OF /Osvobodilni fronti/, kjer je celo samovoljno razpustil krajevni odbor OF v Očeslavcih, kar pa ni potrdil sekretariat OF, še več, temu odboru so se dodelili celo novi člani«. ¹¹

Aretacija 25. maja 1950

Štrafelov primer je za UDV, tajno politično policijo, postal aktualen, ko je ta poleti 1950 zahtevala zaslišanje Boža Šlehta. Ta je bil tedaj na izobraževanju v oblastni politični šoli v Mariboru, pred tem pa je bil zaposlen na poverjeništvu za trgovino in preskrbo. Tu sta se Šlehta in Štrafela pogosto veliko družila. Že tedaj je UDV Štrafelo označila, da je »odkrit informbirojevec«. UDV ga je aretirala 25. maja 1950 sredi Gornje Radgone in zaprla v svoje prostore ter ga zvečer naslednjega dne privedla na zaslišanje na OK KPS Radgona. Na izredni seji biroja OK KPS, ki je bila od 20.30 do 24.00, so bili navzoči Peter Kociper – sekretar, Bela Rodi – organizacijski sekretar ter člani Alojz Gašper (pooblaščenec UDV), Jože Srpcič, Jože Zagorc in Branko Zadravec, manjkal pa je Milan Klemenčič, ki je bil tedaj v frontni brigadi. Dnevni red je bil dokaj formalen: »1. Izključitev Štrafela Ivana iz članstva KPS in 2. slučajnosti.« ¹²

Najprej je Alojz Gašper iz UDV navzoče seznanil, da je bil Štrafela, član KPJ in poverjenik za trgovino in preskrbo pri OLO, »aretiran v zvezi z informbirojem«. V obrazložitvi je

¹¹ PAM, Zapisnik seje OK KPS Radgona, šk. 3 (20. 11. 1947).

¹² PAM, Zapisnik izredne seje biroja pri OK KPS Radgona, šk. 6 (26. 5. 1950).

navedel, da je Štrafela izdal sovražni proglas, »v katerem nesramno napada predstavnike CK KPJ, partijo in poziva delavce na uničenje strojev, kmete pa na neoddajanje pridelkov, itd. Ker je Štrafela računal na eventualno aretacijo ter je obstajala nevarnost, da pobegne, posebno še zaradi bližine državne meje, je bila aretacija nujna /.../ Pri zaslišanju na UDV je v začetku vse tajil, dočim je kasneje svoja kazniva dejanja začel priznavati, pri tem pa se je odkrito izrekel za linijo informbiroja /.../ Za svoja dejanja bo odgovarjal po ZKLD (Zakon o kaznivih dejanjih zoper ljudstvo in državo) in je nadaljnja preiskava v teku.«

Sekretar OK KPS Radgona, Peter Kociper, je nato prebral celotno vsebino sovražnega proglasa, ki ga je Štrafela razmnoževal z ukradenim pisalnim strojem na OZKZ (okrajni zvezi kmetijskih zadrug). Iz zapisnika tega zaslišanja ni znana vsebina tega Štrafelovega proglasa, saj ga ni kot priloge. Prebral je tudi življenjepis in druge podatke o Štrafeli, karakteristiko OK KPS Ptuj od leta 1946, kjer se je omenjalo, da je bil Štrafela zaslišan zaradi nepoštenega prisvajanja »narodne imovine« ter nepravilnega odnosa do OK KPS Ptuj in takratne Ozne (Organizacije za zaščito naroda) in bil kaznovan s strogim partijskim ukorom. To kazen je pozneje potrdil tudi OK KPS Maribor. Prebrana je bila tudi karakteristika OK KPS Radgona za Štrafelo od leta 1947 do 1948, kjer med drugim piše: »Iz vseh teh podatkov, predvsem pa iz življenjepisa izhaja, da je Štrafelovo življenje precej zamotano in mnoge stvari niso raziskane.« OK je bilo čudno, zakaj se kot stari komunist ni odzval pozivu KPJ leta 1941, ampak je odšel v partizane konec leta 1944. Sekretar je omenil, da tudi Štrafelovo delovanje v obdobju njegovega službovanja v radgonskem okraju ni bilo iskreno, še posebej ne po izidu resolucije informbiroja, čeprav se je takrat hinavsko izrekel proti resoluciji in podal laskave izjave o pravilnosti jugoslovanske linije. Sekretar je omenil, da je Štrafela sicer zadane naloge izvrševal, večkrat pa je lagal o gotovih službenih

zadevah, tako OK KPS kot OLO. Ob volitvah v OLO leta 1948 se je samovoljno vrnil na kandidatno listo in bil izvoljen. Že dalj časa je bilo sumljivo, čemu je tako aktiven po sindikalni liniji, in tedaj je bilo jasno, da se je tudi tja vrnil z namenom razbijanja sindikatov v okraju.

Po krajši diskusiji članov OK so privedli Štrafelo na zaslišanje na OK. Spraševal oz. zasliševal ga je samo Peter Kociper. Štrafela je odgovarjal kratko, jedrnato in prepričan o svojem prav. Ob koncu sta ga še vprašala Jože Srpčič (med drugim: »Ali bi si upal s tem proglasom stopiti pred maso KP?«) Dobil je odgovor »da, sicer ga nebi razmnoževal!«) in Branko Zadavec (»Zakaj se nisi upal spustiti pred meseci s partijo v diskusijo o svojem prepričanju?«), a slednji odgovora ni dobil.

Na predlog sekretarja OK KPS Radgona je bil dan predlog za izključitev Ivana Štrafele Dona iz članstva KPJ in »predlog je bil soglasno potrjen«.

Za naslednji dan je biro napovedal sejo IO OLO (izvršnega odbora okrajnega ljudskega odbora) »radi obravnavanja odvzema imunitetne pravice Štrafelu Ivanu«.

Začasno vodstvo na poverjeništvu za trgovino in preskrbo je prevzel Janko Strajnašak, predsednik okrajne planske komisije.

Ob aretaciji Štrafele se pojavlja kar nekaj vprašanj, npr. zakaj je UDV tako dolgo čakala z aretacijo, saj ga je že dalj časa sumila. UDV in OK KPS Radgona je ostalo skrito dogajanje v gostilni v Črešnjevcih, sosednji vasi Gornje Radgone, kjer je imel v najemu gostilno Franc Škof, poznejši sodelavec UDV (informator »Igor«). V »maju ali juniju 1950«, ko je bil tam miting, »je izjavil Janko Močnik, upravnik klavnice v Gornji Radgoni, v pijanem stanju, da pripravljata on in Ivan Štrafela načrt, kako bi pobegnila preko meje«. To informacijo je podala Adela Brumec, uslužbenka v omenjeni klavnici, svojemu možu Alojzu Brumcu, ki je bil uslužbenec OLO v komisiji za agrarno reformo. Franc Kurbus, tajnik KLO Gornja Radgona, ki mu

je Brumec zaupal to novico, mu je svetoval, naj nemudoma obvesti Kocipra, okrajnega sekretarja KP, a ta tega ni storil. Na sestanku odbora OF, v nedeljo 5. oktobra 1950, pa je Franc Kurbus o tem obvestil Franca Borka, tajnika OLO, o tej zadevi.¹³

Obtožnica javnega tožilstva mariborske oblasti

Dr. Jože Žabkar, javni tožilec mariborske oblasti, je 20. septembra 1950 vložil obtožnico na Okrožno sodišče v Mariboru, ki je bilo v smislu 22. in 52. člena ZKP (*Zakona o kazenskem postopku*) pristojno za razsojo in kazenske zadeve. Štrafela je bil v obdobju vložitve te obtožnice že v oblastnih zaporih v Mariboru in so od njegove aretacije in pripora (25. maja 1950) pretekli že skoraj štirje meseci.

Obtožnica mu je očitala:

- *»da se je najkasneje leta 1950 povezal z neugotovljenimi osebami, člani organizacije, ki ima cilj vršiti zločine zoper ljudstvo in državo,*
- *izpolnjujoč naloge te organizacije vse do svoje aretacije prejemal v Radgoni od neugotovljenih oseb protiljudske in protidržavne letake, ki se v njih pozivajo državljani FLRJ, zlasti pa delavci in kmetje k uporu zoper ljudsko oblast in k sabotажnim dejanjem,*
- *skušal ustvariti v Radgonskem okraju mrežo svojih sodelavcev za udejstvovanje v protidržavni organizaciji,*
- *prepisoval v svrhu nadaljnjega razpečavanja sprejeti protiljudski propagandni material,*

13 Arhiv Republike Slovenije (ARS), AS 1931, MF Rdo01 do 008; Rd 0002521 (17. 10. 1950).

- *si za prepisovanje tega materiala v namenu pridobiti si protipravno imovinsko korist prilastil pisalni stroj OZKZ (Okrajna zveza kmetijskih zadrug) v Radgoni v vrednosti din 30.000,*
- *zbiral osebne podatke o vodilnih in vidnih predstavnikih državne oblasti in uprave v Radgonskem okraju,*
- *vse to je delal v cilju, da bi se z nasiljem zrušila in spravila v nevarnost državna ureditev FLRJ in spravila v nevarnost njena varnost na zunaj in temeljne, demokratske, narodne in gospodarske pridobitve osvobodilne borbe«.*

Javni tožilec je sodišču predlagal:

1. *»da se razpiše glavna obravnava na katero je pozvati podpisanega tožilca in privedi obtoženca,*
2. *zaslišati priči Strajnšak Janka in Tomažič Francko, Mišič Minko,*
3. *prečitati zapisnike o poizvedbah prič, Tomažič Francke, ter ovadbo poobl. UDB za okraj Radgona,*
4. *pregledati ostale listine v spisu,*
5. *spoznati obtoženega za krivega kaznivih dejanj v smislu obtožbe in obsoditi po čl .4/I ZKLD v zvezi s čl.3 ZKLD ter po splošnih določilih KZ«.*

V obrazložitvi obtožnice je javni tožilec navedel vrsto elementov, ki kažejo, da je bil Štrafela zaslišan o očitanih mu dejanjih in da je *»priznal, da je ob izidu resolucije informbiroja začel oklevati in dvomiti v pravilnost naše državne politike in je bil od tega časa na skrivaj pristaš informbiroja«.* Obtoženec je tudi priznal, da je najpozneje *»začetkom leta 1950 prejel vsaj v dveh primerih od te organizacije propagandistični material s protiljudsko in uporniško vsebino«.* Tožilec navaja, da se je Štrafela branil, da ni vedel, kdo mu je poslal omenjeno sovražno gradivo, a ga je tožilec zavrnil, da je to laž, sicer bi omenjeno gradivo

uničil ali javil, ne pa da ga je uporabil za razmnoževanje in v materialu imenoval vrhovne predstavnike ljudske oblasti »janičarji, fašisti, itd.«. Za svoje delovanje si je Štrafela prisvojil pisalni stroj iz OZKZ (okrajne zveze kmetijskih zadrug), kar po tožilčevem mnenju dokazuje obtoženčeve načrtne prevratniške cilje, zbiranje podatkov o vidnih predstavnikih ljudske oblasti, uprave in partije v radgonskem okraju »pa kaže na obtoženca kot na prevratniški element«.

Tožilstvo je v obtožnici navedlo tudi pismo, ki ga je obtoženi Štrafela skušal pretihotapiti iz zapora in »v katerem zatrjuje, da ga bodo organi državne varnosti ubili, si v svoji megalomaniji postavlja nagrobni spomenik in v pesniški obliki sestavlja nagrobni napis. Trdi, da je kriv tega, da je neizmerno ljubil resnico, povsod v delu in življenju se hoče pokazati kot nekega fanatika, v resnici pa pri tem previdno molči, da je odkrit sovražnik socialistične izgradnje naše države, in da je njegova želja, da bi naša država postala plen hegemonističnih stremljenj informbirojevcev.«

Obtožnica je vsa Štrafelova dejanja okvalificirala kot »prevratniška dejanja skrajno družbeno opasna« in »je tudi oseba velike družbene nevarnosti«. Štrafelovo zaposlitev, »da je kot ljudski odbornik zavzemal v organizaciji naše ljudske uprave visoko funkcijo člana IO pri OLO-ju Radgona, in bil celo poverjenik za trgovino in preskrbo«, je obtožnica označila kot »visoko stopnjo rafiniranosti, s katero je obtoženec izvrševal svoja kazniva dejanja, ko se je čutil varovanega in kritega po visokih funkcijah, ki jih je opravljal«. ¹⁴

14 Družinski arhiv Ivana Štrafele ml., Avstralija, Obtožnica javnega tožilstva mariborske oblasti, Oddelek javne varnosti, K 277/50/19.

Sodba v imenu ljudstva

Okrožno sodišče v Mariboru je na javni ustni obravnavi 27. oktobra 1950 pod vodstvom predsednika senata, sodnika Vladimirja Pečnika, sodnikov porotnikov (Antona Kolarja in Franca Flanderja), zapisnikarice Mare Miler ter zastopnika oblastnega javnega tožilca (Gojmirja Jelenca) »*nastopilo v kazenski zadevi zoper Štrafela Ivana*« in njegovega zagovornika (dr. Hinka Schreinerja). Zagovornik je bil »*postavljen po pooblastilu in po predlogu zastopnika oblastnega javnega tožilca*«. Zagovornik in obtoženec sta »*predlagala sodišču milo kazen*«.

Sodišče je v celoti upoštevalo vloženo obtožnico, celo formulacije večine stavkov so popolnoma enake kot v obtožnici javnega tožilca.

Sodišče je Ivana Štrafelo spoznalo krivega za kazniva dejanja po čl. 3 točke 8 ZKLD (prevratniška družba) »*v idealnem steku kaznivega dejanja po čl. 3 ZKLP in ga obsodilo*« na osem let odvzema prostosti s prisilnim delom ter izgubo državljanskih pravic za dobo petih let.

Izrek sodbe je definiral, da »*kazen izgube državljanskih pravic pomeni izgubo volilne pravice do pridobitve ali opravljanja funkcij v družbenih organizacijah in društvih, pravico javnega nastopanja, pravico nositi častne naslove, rede in druga odlikovanja, pravico do državne ali druge javne službe*«.

Zaplemba premoženja ni bila izrečena, ker obtoženec ni imel premoženja, čas, prebit v priporu, se mu je vračunal v izrečeno kazen in bil je tudi oproščen plačila stroškov sodnega postopka.

V obrazložitvi sodbe so navedene še nekatere podrobnosti: Štrafela naj bi nagovarjal Janka Strajnsaka za sodelovanje, da je natipkal šest letakov, da je v radgonskem okraju želel ustanoviti mrežo sodelavcev, zanikal pa je obtožbo, da je zbiral podatke o vidnih ljudeh iz radgonskega okraja (Francu Borku, Petru Kocipru in Francu Levstiku), za kar ga je obtožila priča Minka Mišič.

Kot olajševalne okoliščine je sodišče navedlo, da *»je obtoženec do sedaj še bil nekaznovan, da ima skrbeti za 3 nepreskrbljene otroke ter obtoženčevo prejšnje družbi koristno delovanje, ko je služil v NOV«.*

Zanimiva je formulacija pisne sodbe, da *»obtoženec ni kaznovan za to, ker je po svoji miselnosti informbirojevec, temveč za to, ker je istotak storil težka kazniva dejanja, ki so naperjena proti ljudski oblasti, proti državi, njenemu vodstvu in proti naši politični in gospodarski ureditvi«.*

Enotna kazen osem let odvzema prostosti s prisilnim delom je bila sestavljena iz dveh delov: sedem let po ZKLD ter eno leto po *Zakonu zoper splošno ljudsko premoženje ter premoženje združenih in drugih družbenih organizacij (ZKLP).*

V sodbi v imenu ljudstva ob koncu ni bilo pravnega poduka oz. ni navedena morebitna možnost pritožbe na višjo sodno instanco.¹⁵

Ivan Štrafela je bil premeščen na prestajanje kazni v KPD Rab (*»Kazneno popravni dom«*).

Ko je bil Štrafela že obsojen, je v novembru 1950 sodelavec UDV Gornja Radgona (Robert Medved, s psevdonimom Novak Nande) poslal pisno poročilo o Štrafeli: *»Nobeden človek v radgonskem okraju ni tako zasovražen kot tov. Štrafela. Več jih je izjavilo, da bi moral biti za jajca obešen pred okrajem. Na katerega se je Štrafela spravil, ga je pač uničil. On je zahteval, da so morali vsi poslovodje njemu pod kaznijo poročati, kaj ljudje govorijo kot politično in gospodarsko. Govorijo, da je imel ogromno blaga doma. Da je pošiljal poročila v Madžarsko ter bil vohun v prid informbiroja. Na zunaj se je delal kot zvesti državljani Jugoslavije, da je ukradel na OZKZ pisalni stroj in pisal poročila za informbiro. Da je on kmetom pošiljal listke, da*

15 Družinski arhiv Ivana Štrafele ml., Avstralija, Sodba v imenu ljudstva K 277 50-12, Maribor, 27. 10. 1950.

naj ne dajo žita državi. Govoril sem z 20 ljudmi, pač niti eden ni besedice za njega potegnil. Jaz sem se ga bal kot hudiča. V obraz je bil sladek, v hrbet vam bi pa nož porinil. Vse za petletko. Novak Nande.»¹⁶

Poizkusi znižanja kazni

Žena Otilija je moža obiskala v mariborskih zaporih 19. novembra 1950 (?) in v odgovoru na pismo moževega zagovornika dr. Hinka Schreinerja, ki ji je poslal v vednost obtožnico in moževo obsodbo, potarnala, da je »mož oslabele in čuti se tudi slabo zdravega«.

Zagovornika je ponovno prosila, naj posreduje za moža, in mu opisala moževo prometno nesrečo z motorjem (»junija ali julija 1945«), ko se je zdravil v ptujski bolnišnici (zaradi pretresa možganov), pozneje pa je imel redne zdravniške preglede v Ljubljani pri dr. Hribarju. V letu 1949 je, po incidentu in sporu z zdravnico v mariborski bolnišnici (»češ, da bi mu ona stregla po življenju«) doma »ležal 2 meseca, včasih v popolni duševni zmedenosti in imel nekakšne privide«. Zagovornika je zaprosila, da naj pri dr. Hribarju zaprosi za novi recept, »da bom recept poslala v Avstralijo, kjer se bodo lahko dobila vsa zdravila (Dosti si dovoljujem, kaj ?)«.

Otilija Štrafela je bila do sredine novembra 1950 še zaposlena na OK KPS Radgona¹⁷ kot administratorica, a je v tem omenjenem pismu zagovorniku zapisala, da je bila premeščena, ker »kot žena političnega zločinca pa na tem mestu ne morem več biti«. Po razgovoru z možem (19. 11. 1950) v mariborskem

16 Družinski arhiv Ivana Štrafele ml., Avstralija, Rd 0001540, november 1950.

17 Družinski arhiv Ivana Štrafele ml., Avstralija, Zapisnik biroja pri OK KPS Radgona z dne 9. 7. 1950 navaja, da je »Tilčka Štrafela bila administratorica na OO OF Radgona«.

zaporu se je odločila, da bo zaprosila sekretarja OK KPS Radgona, da bi ji dal pisno izjavo »o moževem zadržanju v prejšnjih letih«, kar bi lahko pomagalo možu pri morebitnem znižanju kazni. Vse to kaže, da sta žena in zagovornik že zgodaj razmišljala o tem, da bi vložila prošnjo na ustrezne sodne inštanice.¹⁸

Na Okrajno sodišče v Gornjo Radgono je žena (*»nameščenka«*) 13. marca 1953 vložila pisno prošnjo na zapisnik (sodnik Anton Novak in zapisničarka Fanika Jaušovec) za pomilostitev moža, ki je *»prestal že skoraj 3 leta kazni«* in *»ga je že ta prestana kazen spametovala«* in je, ko ji je pisal s prestajanja kazni, pripravljen *»svoje prejšnje nepravilno ravnanje z delom popraviti /.../, dejanja globoko obžaluje«*. Okrajno sodišče v Gornji Radgoni je zaprosila s to vlogo, naj omenjeno vlogo posreduje na Okrožno sodišče v Maribor, to pa naprej na *»izvršilni svet Ljudske skupščine v Ljubljano«* in *»ga naproša, da mu nadaljnje izdržavanje kazni v celoti ali pa vsaj primerno zniža«*.¹⁹

Na *»Prezidij ljudske skupščine ljudske republike Slovenije«* je žena vložila *»Prošnjo za znižanje kazni za moža Štrafela Ivana«*, toda pri tem je zapisala napačen datum (23. april 1950), saj v vlogi navaja moževo obsodbo in prilaga, nedvomno po zagovornikovem posredovanju, še pisno izjavo dr. Hribarja iz Ljubljane. Vloga bi lahko bila pravilno datirana šele po moževi obsodbi (27. 10. 1950) in po pridobitvi omenjenega mnjenja, torej v času od obsodbe do morda 7. februarja 1951, ko je pisal zagovornik ali celo sam Ivan Štrafela iz KPD v Ljubljani (?) na Okrožno sodišče v Maribor²⁰ ali morda šele marca 1953, ko je žena na Okrajno sodišče v Gornji Radgoni vložila vlogo za pomilostitev moža. Vse te vloge omenjajo zdravstveno stanje

18 Družinski arhiv Ivana Štrafele ml., Avstralija, Pismo dr. Hinku Schreinerju, Radgona, 22. 11. 1950.

19 Družinski arhiv Ivana Štrafele ml., Avstralija, Prošnja za pomilostitev, Gornja Radgona, 13. 3. 1953.

20 Družinski arhiv Ivana Štrafele ml., Avstralija, Predlog na Okrožno sodišče Maribor 7. februarja 1951.

obsojenca od maja 1945 dalje, njegovo zdravljenje na Ptuju (pri dr. Kūharju), v Ljubljani (pri dr. Miroslavu Hribarju) in doma v Gornji Radgoni ter tudi v zaporu po 25. maju 1950 (pri dr. Repiĉu).

Omenjanje zaporedja zaporov (G. Radgona, Maribor, Ljubljana in Goli otok) je problematiĉno deloma za drugi, predvsem pa za tretji kraj, saj dokument z Golega otoka (*»Odpustnica«*) omenja, da je bil Štrafele na prestajanju kazni tam Źe od 2. novembra 1950, to je Źe po petih dnevih od izreĉene obsodbe 27. oktobra 1950.

Štrafelevo prestajanje kazni na Golem otoku omenja tudi hrvaški dokument.²¹

Omenjena nedvomna napaka v datiranju vloge (23. april 1950) je drugotnega pomena, zanimivejši je konec vloge, ko je Źena zapisala, da *»moŹ obŹaluje svojo protiljudsko delovanje ter bo po vrnitvi popravil svojo zmoto ter se vkljuĉil med prve borce, za ĉimprejŹnjo izgradnjo socializma v naŹi domovini«*.²²

Pomilostitev Ivana Štrafele 25. maja 1955

Z odlokom zveznega izvrŹnega sveta o pomilostitvi obsojenih oseb²³ se mu je glavna kazen osmih let zniŹala na pet let strogega zapora ter zniŹana kazen izgube drŹavljskih pravic s petih na dve leti.

Med prestajanjem kazni je bil obsojenec socialno zavarovan, kot je v dokumentu KPD Rab posebej poudarjeno, dokument

21 www.noviplamen.net/2013/11725/16000-golootocana-po-spisk; 87. stran razpredelnice (dostop 15. 4. 2019).

22 DruŹinski arhiv Ivana Štrafele ml., Avstralija, ProŹnja za zniŹanje kazni Štrafele Ivana, Radgona, 23. IV. 1950.

23 *Odluka SIV*, Źt. 3700, 29. 11. 1954.

pa je obsojencu dokaz o prestani kazni, ki jo je tako končal 25. maja 1955.²⁴

Ob odhodu iz KPD je Ivan Štrafela prejel še odpustni list kot potrdilo, da je prestal kazen, ki mu je bila z odlokom zveznega izvršnega sveta, št. 3700, dne 29. 10. 1954 znižana z osmih na pet let. V desetih dneh po odpustu, tj. do 4. junija 1955, se je moral Ivan Štrafela po vrnitvi prijaviti še na sekretariatu za notranje zadeve v Gornji Radgoni, kar je tudi storil in je to potrdil matičar Jože Križnik.²⁵

Štrafela je ob odpustu z Golega otoka prejel tudi potrdilo, da je med prestajanjem kazni delal v električni centrali KPD kot kvalificiran električar »od 2. novembra 1950 godine do 1. maja 1955 /.../. Dela je opravljal zanesljivo pazil je na, državno lastnino in elektromaterial trošil racionalno ter svoje znanje nesebično prenašal na druge«. ²⁶

Po vrnitvi je Štrafela pozneje opravljal manj odgovorna dela, npr. v DES (Državnih elektrarnah Slovenije) v Gornji Radgoni, še v podjetju Radenska v Radencih in Krajevni skupnosti Gornja Radgona.

UDV je Štrafelo nadzirala tudi po njegovi vrnitvi in po izjavi njegovega sina Ivana je bil ob obeh obiskih Josipa Broza Tita v Pomurju oz. v Gornji Radgoni (v letih 1966 in 1969) preventivno pridržan na postaji ljudske milice v Gornji Radgoni.²⁷

Tragedija njegove »udbovske avanture« je v tem, da je Štrafela pod pritiskom UDV moral po letu 1970 pristati na

24 Družinski arhiv Ivana Štrafele ml., Avstralija, *Potvrda Kazneno popravno doma Rab*, št. 2955 (8. maj 1955).

25 Družinski arhiv Ivana Štrafele ml., Avstralija, *Odpustnica KPD Rab*, št. 390 (25. maj 1955).

26 Družinski arhiv Ivana Štrafele ml., Avstralija, *Potvrda*, št. 2956, KPD Rab, 18. maj 1955.

27 Ustni vir Ivan Štrafela ml., 21. avgust 2014.

sodelovanje z UDV kot njen informator, kar mi je zatrdil bivši profesionalni sodelavec UDV.²⁸

Zadnji poizkusi obnovitve procesa

Ivan Štrafela je umrl leta 1986. Vdova Otilija je 12. septembra 2001 na podlagi *Zakona o popravi krivic*²⁹ vložila na Okrožno sodišče v Murski Soboti zahtevo za revizijo sodbe Okrožnega sodišča v Mariboru z dne 27. oktobra 1950, št. 277/50. V vlogi je zapisala, »da so bile vse obtožbe konstruktivne, dokumentirane z zastraševanjem pokojnega obs. Ivana Štrafela in nekaterih prič« ter da njenih prejšnjih zahtev po upoštevanju zdravstvenega stanja moža kljub potrdilom zdravnika niso upoštevali. Okrožno sodišče v Murski Soboti je po preučitvi zahtevka rabsodilo, da se vloga »kot neutemeljena zavrne«.

V obrazložitvi je sodišče zapisalo, da »niso bili podani pogoji kot jih določa Zakon o popravi krivic za to pravno sredstvo«, in se ob tem sklicevalo na 22. člen omenjenega zakona. Tako lahko iz obrazložitve sklepa Okrožnega sodišča v Murski Soboti razberemo, da je Otilija Štrafela vložila zahtevo za obnovo kazenskega postopka, a je bila njena zahteva pravnomočno zavrnjena kot neutemeljena s sklepom Orožnega sodišča v Murski Soboti (opr. št. Ks 69/99 z dne 22. 11. 1999), ki je bil potrjen tudi po pritožbi s sklepom Višjega sodišča v Mariboru (opr. št. Kp 646/99-3 z dne 27. 2. 2000).³⁰

Otilija Štrafela je umrla leta 2005, na skupnem grobu pa je naslednji epitaf: »Šli smo v boj za lepši svet, zdaj konec je trpljenja, muk in spletk – Don.«

28 Ustni vir Z. B., Gornja Radgona, 1. 11. 2013.

29 Zakon o popravi krivic (Ur. l. RS, 59/96,68/98,11/01,87/01,47/02).

30 Družinski arhiv Ivana Štrafele ml., Avstralija, Sodba v imenu ljudstva (Ks 230/2001-6), 5. 4. 2002.

Ostaja nam vprašanje, žal brez odgovora, ali ni ta epitaf prav tisto besedilo, ki ga je Štrafela že zapisal v pismu, ko je bil še v zaporu, pred izrekom sodbe leta 1950, in je bilo takrat zaseženo.

Povzetek

Nova komunistična oblast v Jugoslaviji je bila tesno povezana s Sovjetsko zvezo vse do izbruha informbirojevske gonje v letu 1948. Posledice tega spora so se čutile ne le samo na političnem in vojaškem, temveč tudi na gospodarskem področju. V takem mednarodnem položaju je bilo vsakršno nasprotovanje usmeritvam, za katere se je odločila jugoslovanska stran, usodno tudi za posameznike, ki so si upali povedati svoje mnenje ali celo izreči nestrinjanje z novo Titovo usmeritvijo ter odnosom do Sovjetske zveze in Stalinove hegemonistične politike. V tako usodne dogodke je vpeta tudi zgodba predstavljenega predvojnega komunista.

Ivan Štrafela Don je bil rojen leta 1912 v Borovcih pri Ptujju. Bil je predvojni komunist in udeleženec NOV od poletja 1944 dalje. Po preselitvi v Gornjo Radgono leta 1947 je v tedanjem okraju opravljal funkcije poverjenika za trgovino in preskrbo, personalnega referenta, namestnika tajnika okrajne volilne komisije, predsednika okrajnega sindikalnega sveta, člana agitpropovske komisije in člana raznih komisij pri okrajnem partijskem komiteju.

UDV (Udba) ga je 25. maja 1950 aretirala, naslednji dan pa ga je partijski biro zvečer 3,5 ure zasliševal zaradi »njegove informbirojevske dejavnosti«. Večino očitanih dejanj je priznal in mu je bila napovedana kazenska ovadba na podlagi *Zakona o kaznivih dejanjih zoper ljudstvo in državo*.

Na Okrožnem sodišču v Mariboru je bil 27. oktobra 1950 obsojen na osem let strogega zapora s prisilnim delom in izgubo

državljskih pravic za dobo petih let po prestani kazni. Kazen je prestajal v KPD Rab - Goli otok in bil izpuščen 25. maja 1955 (pomilostitev – odlok zveznega izvršnega sveta 29. novembra 1954), a ga je UDV nadzorovala (primer priprtja v letih 1966 in 1969 ob Titovem obisku v Pomurju).

Žena Otilija Štrafela (okrajna uslužbenka) je poizkušala obnovitev procesa že med prestajanjem moževe kazni (neuspešno) in po njegovi smrti (1986) na Okrožnem sodišču v Murski Soboti leta 2001 vložila zahtevo za revizijo sodbe iz leta 1950, a je bila njena vloga »kot neutemeljena zavrnjena«.

Na družinskem grobu v Gornji Radgoni je pomenljiv epitaf: »Šli smo v boj za lepši svet, zdaj konec je trpljenja, muk in spletk – Don.«

*Ivan Štrafela Don:
the Political Fate and
the Life of a Cominform Member*

Summary

The new communist authorities in Yugoslavia were closely connected with the Soviet Union until the outburst of the Cominform crisis in 1948. The consequences of this conflict were felt not only in the political and military field but also in the economic field. In such an international position, any opposition against the Yugoslav side's chosen direction was fatal also for the individuals who dared make their opinion known or even dared voice their disagreement with Tito's new direction and the attitude towards the Soviet Union and Stalin's hegemonic policy. Such fatal events included the story of the pre-war communist who is the subject of this article.

Ivan Štrafela Don was born in 1912 in Borovci near Ptuj. He was a pre-war communist and a member of the National Liberation Army (NOV) from 1944 onward. After moving to Gornja Radgona in 1947, he held the following positions in the then district: commissioner for commerce and supply, official, deputy of the secretary of the district voting committee, president of the district council of the syndicate, member of the district agitprop commission and member of various commissions in the district committee of the Party.

The UDV (Udba) arrested him on 25 May 1950 and questioned him for three and a half hours the next evening because of "his activity in the Cominform". He confessed most of the

actions he was being accused of and was going to face criminal charges on the basis of the Act on Crimes against the People and the State.

On 27 October 1950, the District Court in Maribor sentenced him to eight years of rigorous imprisonment with forced labour and five years of loss of civil rights after serving his sentence. He served his sentence in the penal institution Rab - Goli otok and was released on 25 May 1955 (pardoning – ordinance of the federal executive council of 29 November 1954); however, the UDV kept him under surveillance (e.g. detained him in 1966 and 1969 when Tito visited the Pomurje region).

His wife, Otilija Štrafela, who was a local official, unsuccessfully attempted to achieve for the case to be reopened already during the time her husband was serving his sentence and later, after his death (1986), filed a request for the revision of the judgement from 1950 at the District Court in Murska Sobota in 2001, but her request was “unfounded and thus rejected”.

The family grave in Gornja Radgona holds a meaningful epitaph: “We fought for a better world, and now the suffering, afflictions and schemes are over – Don.”